

KÖNYVISMERTETÉS.

Zrínyi Miklós, a szigetvári hős költészetünkben: írta *Karenovics József*.
Budapest. Lampel R. könyvkereskedése. 190. l. 1905—.

Az újabb fiatal monografiáírók nagyobb része több lelkesedéssel fog munkájához, mint tárgyilagossággal, tudással és előkészülettel. Inkább tekintélyekre való örökös hivatkozással akarják elismertetni egy-egy tárgyalt irodalmi termék értékét vagy rossz voltát, mint önállóan, egyéni véleményük hangoztatásával. Innen van, hogy sok »tanulmány« nem más, mint a felvett kérdéstről szóló művek tartalmi ismertetése és ítéletek compendiuma, összefűzve a szerző egy-egy langyos átmenetével. Terjengősek, mintha egyetlen munka keretében el akarnák mondani mindazt, a mit valaha összetanultak, olvastak vagy láttak, bármilyen távol álljon is dolgozatuk tulajdonképeni tárgyától. Mindent egy mértékkel mérnek, egy XVI. századbéli históriás éneket Aranyhoz illő kritikával bonczolnak, mindent a jelen szemüvegén át nézve; írókat, műveket nem a saját koruk keretébe helyeznek vissza, hanem közénk hozzák őket, belőlük modern tudást, modern felfogást igyekeznek előrúnczigálni. Igaz ugyan, hogy nagy író az, a ki korát túlélve, századoknak szellemét táplálja, de mindenkitől ezt várni csak olyan badarság, mint jónak el nem ismerni azt, a ki saját korának élt és dolgozott. Közepes, mérsékelt hangú kritikát és dicséretet vagy kifogást oly ritkán találni ezeknél az értekezőknél, mint a minő sűrű náunk a felsőfokú dicséret vagy teljes megsemmisítés.

Karenovics munkája, mely nem is lelkesedéssel, hanem Zrínyi iránt való rajongással van megírva, a mi komoly tanulmánynak mindig csak hátrányára lehet, nagyrészt igazolja észrevételeinket. Az értekezésnek több mint fele a nagyobb terjedelmű költői feldolgozásokkal foglalkozik, időrendben tárgyalván époszt, regényt és drámát fölolvátva. Körülbelül huszonöt művet vesz tárgyalás alá, melyben azt helyeseljük legjobban, hogy nem bocsátkozik a Zrínyiász bő ismertetésébe, bár itt se állhatja meg, hogy Toldy, Beöthy, Széchy véleményét ne közölje. Bizony nagyon kevés új, kevés önálló ítélet van a többi feldolgozás fejtegetésében is, hacsak eredetiségnek nem vesszük a bő tartalmi ismertetéseket, melyek sokszor 8—10 oldalra is terjednek. Mert mindazt, a mit a Szigeti veszedelem első feldolgozásairól, a Névtelenről meg Schesaeusról elmond, olvastuk már másutt; akkor se találtunk semmit, a mi arra vállana, hogy szerzőnk igyekezett a tekintélyek alól fölszabadulni, mikor Kónyi *Hadi Románját*. Ráday próbálkozásait, Werthes drámáját, Pyrket *Zrínyi's Todját* vagy Jókai

Szigetvári Vérlanúit méltatja. Baróti Szabó *Zrinyi Szigetnél* című drámai művéről kimutatja, hogy Friz András jezsuita *Zrinus ad Zigetum* iskolai drámájának fordítása, s mégis rossz néven veszi, hogy nem tett semmit, hogy valódi életet öntsön a drámába, hogy B. Sz. kezében is egyszerű dramatizált történet, mintha ez fordításról nem volna természetes. Különben is, attól a dicsőségtől is, a mit magának tulajdonít, hogy Baróti darabjának eredetijét kimutatta, sajnos, meg kell fosztanunk, mert húsz esztendővel ezelőtt felfedezte ezt már Horváth Balázs: a kassai főgimn. 1888-i értesítőjében; azóta is volt szó róla, a brassói róm. kath. főgimn. értesítőjében 1903-ban, 45. l.: »Zrinyi Szigetnél című szomorújátékkal nyitja meg az első könyvet. Horváth Balázs nézete szerint átdolgozás, még pedig Zrinus ad Zigetum című eredetiből.« Egyébiránt mi azt tartjuk erről az átdolgozásról, mert inkább az, mint fordítás, hogy hatásos iskolai színjáték, van benne feltűzelő, megragadó ékesszólás és »lelkek forrongása, vélemények viharzása.«

Körner Zrinyijének a tárgyalása legklasszikusabb példája egész tárgyalási módjának; alig van egy mondata, a mi ne mások ítélkezése volna. Észrevettük azonban, hogy e művet az író céljának és korának szempontjából kezdi megítélni, csak az furcsa mégis, hogy ő is azokat az »éles tollú, kiméletlen kritikuskokat« beszélgeti, ő is csak »hazaftas hálánkat« adja elismerésül, a mit első bírálója Kölcsey is megtett. Petrichevich fordításai közül részünkről a prózát nem találtuk erőtlennek, de annál silányabbnak az alexandrinusokat. Gindl kéziratban lévő művének — *Rache für Gallenmord oder die Helden Ungarns* — hosszú lére eresztett tárgyalását is fölöslegesnek tartjuk, bármennyire meglepő is, hogy benne Zrinyi megfosztatik a hazáért való meghalás dicsőségétől, hisz az egész csak Werthes drámájának sok helyütt szósz szerint plagizált átdolgozása. Királyi Pál *Szigetvár 1566-ban* cz. négykötetes regényének és Kiss Ernő történelmi rajzának — *A kik a hazáért haltak meg* — bonczolását tartjuk sikerülneik ebben a részben, hár az utóbbit inkább az ifjúsági iratok közé sorolnám. A Zrinyiről szóló kisebb terjedelmű latin költői — leg-alább külalakban költői — művek ismertetésénél, minthogy mindenütt az időrendet követi, Schesaeusnak *Epithaphiumát* kellett volna első helyre tennie, minthogy ez a *Ruinae Pannoniae*-ben is megvan.

Azt hisszük továbbá, hogy az a Stephanus Czorba, a ki Forgáchnak *De Sigetho Hungariae propugnaculo* művébe szintén írt hősünkről pár distichont, nem is Czorba, hanem Csorba ad analogiam Joannes Czanadius = Csanádi János. Különös, hogy újabb nagy költőink között csak Vörösmarty szentel költeményt a szigetvári hős emlékének; szerettük volna, ha a szerző ennek okát kereste volna, vagy legalább ez esemény háromszázados évfordulójának irodalmi termékeiről is beszámol, főleg pedig annak kimutatását, megvan-e még a Zrinyi-kultusz költészetünkben ma is, s ha nincs, minő politikai, társadalmi és irodalmi viszonyok tették fölöslegessé vagy mellőzötté. Mindenesetre szívesebben olvastuk volna ezt, mint Vachot epigrammájáról ilyen kritikát: »Epigrammaiban nem mindig szerencsés a szellem ötletét érzéssel vegyíteni — mondja róla Váczy — s ezt igazolja talán e Zrinyi-epigramm is«, holott ez nem is áll, mert szerintünk elég szellemesen jut itt kifejezésre az a gondolat, hogy Zrinyi vérrel írta be nevét a hazaszeretet könyvébe, s ennek a könyvnek, a magyar szentírásnak az igazságában még a pogány török is hisz, azaz érdemeit elismeri.

Erőltetett az ítélete azokról a művekről, a melyeknek ez idő szerint már csak a címzeit ismerjük. Valamely szerző meglevő művei után mondani ítéletet az ismeretlenről nem mindig logikus, csak analogikus dolog; van rá példánk több is és éppen a drámaíróknál, hogy egyetlen alkotásuk többet ér, mint többi egész munkásságuk együttvéve. A hosszú értekezés összefoglalásaképen a felsorolt és ismertett művek közös és eltérő vonásait állítja össze: a közös történeti vonatkozásokat, a személyeknek a különböző feldolgozásokban való szerepét, a szerelmi s egyéb epizódokat. Úgy találtuk, a tanulmánynak ez az összehasonlítás, jellemzés, meg önálló vizsgálat a legsikerültebb része. Megjegyezzük, hogy a mit ő csak lehetőknek mond, a népnél Szolimán haláláról szóló olyas versio, a minőt feldolgozva a Zrinyiásban találunk, egész valószínűvé lesz Schesaeus néhány sorának, de különösen Thury értekezésének alapján, hát ha még azt is meggondoljuk, hogy a nép rendesen okozati összefüggést keres az egyszerre vagy egymáshoz közelségben történt nagy események között, vagy ha a ma is elég gyakori »túlzott, tódított« hírekre gondolunk. Utolsó részben azt állapítja meg, hogy a hős leghűbb, legteljesebb képét Zrinyi, a költő adja. Jellemzi a hőst, az egész Zrinyiászt, de semmi, semmi újat nem hallunk tőle, csupa citátum. Szinte szünni nem akaró sorát találjuk az ilyen közbevetéseknek sűrű egymásutánban: írja Beöthy Zsolt, — Igaza van Szontágh Gusztávnak, midőn azt mondja, — Ezért mondhatta joggal Wlassics, — mondja Széchy, — Szász Károly e pontra vonatkozólag azt írja, — Salamon azt írja, — hogy Imre Sándor szavaival éljek stb.

Meggyőződésünk az, hogy sokkal rövidebben, tömörebben, nagyobb önállósággal, kevesebb lelkesedéssel és elfogultsággal megírva, valóban »tanulmány« válhatott volna a nagy pontossággal, szorgalommal gyűjtött anyag feldolgozásából; az az érdeme azonban így is megvan, hogy benne együtt találjuk a Zrinyire vonatkozó irodalmi termékeket és hivatott műbíróinknak ezekre vonatkozó, sok helyen elszórt véleményeit.

SIMAI ÖDÖN.

